

VILÁG- TÖRTÉNET

A HUN-REN BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **HÁMORI NAGY ZSUZSANNA**
HÁROM „SZARMATA ODÜSSZEUSZ”
- **ÖZKAN BARDAKÇI**
HŰSÉG, HŰBÉRI FÜGGÉS ÉS EGYÉNI AMBÍCIÓK
- **MONOSTORI TIBOR**
ÁRVA APRÓDBÓL TESTŐRTISZT ÉS NÉMETALFÖLDI BIRTOKOS
- **MÉSZÁROS KÁLMÁN**
„EGY KIPRÓBÁLT HŰSÉGŰ ÉS TITOKTARTÓ IFJÚ”
- **SZÁSZ GÉZA**
EMIGRÁCIÓ, UTAZÁS, ÖNIGAZOLÁS
- **SZEMLE**
SEMSEY VIKTÓRIA, ORDASI ÁGNES, JEAN-CHARLES DAUMY,
CLÉMENT MONSEIGNE ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Lovaš Eldina, Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

14. (46.) évfolyam 2024. 3.

TARTALOM

Nemesi emigrációk Európában a kora újkorban (Tóth Ferenc)	331
<i>Tanulmányok</i>	
Hámori Nagy Zsuzsanna: Három „szarmata Odüsszeusz”. A Łaski fivérek Európa uralkodóinak szolgálatában	335
Özkan Bardakçı: Hűség, hűbéri függés és egyéni ambíciók. Kísérlet a tizenöt éves háborúban harcoló külhoni nemesek tipizálására	369
Monostori Tibor: Árva apródból testőrtiszt és németalföldi birtokos. Somogyi Márton karrierje a brüsszeli spanyol Habsburg-udvarban, 1594–1631	399
Mészáros Kálmán: „Egy kipróbált hűségű és titoktartó ifjú.” Ilosvay János, a fejedelem fegyverhordozója és bujdosótársa	411
Szász Géza: Emigráció, utazás, öngazolás. A francia nemesi emigráció diskurzusai a 18. században	431
<i>Szemtanú</i>	
Takács László: Egy ír nemes beszámolója a török elleni harcokról 1683-ból. Francis Taaffe levelei	447
<i>Szemle</i>	
Thaly Kálmán híres műve franciául (Jean-Charles Daumy)	467
A nemesség és az eszmék vándorlása Európában a 17–19. században (Clément Monseigne)	470
Portugália és Brazília történelme az „Atlantisz-álmom” tükrében (Semsey Viktória)	473
Károk és károsultak – avagy Gabriele D’Annunzio fiumei vállalkozásának ára (Ordasi Ágnes)	477

Jelen számunkat Tóth Ferenc szerkesztette

Árva apródból testőrtiszt és németalföldi birtokos

Somogyi Márton karrierje a brüsszeli spanyol Habsburg-udvarban, 1594–1631

A 16. és 17. század fordulóján Somogyi Márton magyarországi származású személy osztrák és spanyol főhercegek közeli bizalmasa és testőrségük alkapitánya lett Brüsszelben.¹ Kényes diplomáciai feladatokat látott el, és szolgálataiért birtokadományokat kapott. Tehetsége, valamint egy nagy hatalmú asszony és egy bíboros támogatása repítette egyre feljebb a ranglétrán. Sorsa egyszerre szokványos és egyedi. Nemzetközi szempontból szokványosnak mondható, mert a dúsgazdag spanyol-németalföldi udvart Albert és Izabella Habsburg kormányzósága idején (1598–1633)² elárasztották az Európa legtávolabbi szegleteiből – így Lengyel- és Csehországból, a keleti területeknél jóval nagyobb kibocsátású Itáliából és Spanyolországból, továbbá Burgundiából és Németországból – érkező és Brüsszelben szolgálatba álló hercegek, grófok és nemesifjak.³ Somogyi életútja egyedi viszont a magyar történelemben, mivel több magyarországi származású, hasonló karriert befutó személyt egyelőre nem ismerünk Spanyol-Németalföldön. Az aranykorát élő Spanyol Monarchiában a 16–17. század fordulóján ugyan ezrével találunk a Magyar Királyság területéről elkerült embereket (elsősorban huszárokat, ideértve huszárrezedéseket,⁴ jóval kisebb, de jelentős számban a spanyol inkvizíció elé került gályarabokat),⁵ magyarországi születésű nemesről Somogyi Mártonon kívül csak Pálffy Miklósról⁶ tudunk a Pireneusi-félszigeten.⁷ Utóbbi a Spanyolországban nevelkedett

* A szerző a HUN-REN-ELTE Nemesi Emigráció és Emlékezet (1541–1756) Kutatócsoport tagja (1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., Monostori.Tibor@abtk.hu).

1 Cikkünk ismeretterjesztő változata néhány éve már megjelent: Monostori, 2020. Köszönjük a *Nobility – Mobility. Hungary and the Netherlands, 1600–1800* című, az Antwerpeni Egyetem és a HUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete közös projektjének a forrásgyűjtés és a kutatómunka során nyújtott támogatását (2019–2021). Hálás vagyok Pálffy Gézának, aki a kézirat írása során adott hasznos tanácsokat, Dries Raeymaekersnek (Radboud Universiteit, Nijmegen), aki néhány számomra ismeretlen adatot rendelkezésemre bocsátott, valamint Marc Pirotte-nak, a belgiumi Gembloux város turisztikai munkatársának, aki helytörténeti szakirodalmi adatokkal segítette munkámat.

2 VII. Albert osztrák főherceg (1559–1621) 1598-tól haláláig Izabella Klára Eugénia infánsnővel (1566–1633) Spanyol-Németalföld társ-kormányzója.

3 Erre és általában a főhercegek kormányzóságára: Duerloo, 2012; Raeymaekers, 2013.

4 Monostori, 2019.

5 Monostori-Smid, 2022.

6 Gróf Pálffy (II.) Miklós (1552–1600) országbíró, hadvezér, a „győri hős”.

7 Ad hoc esetekről és rövid ideig tartó vagy kevésbé jelentős tartózkodásokról (tanulmányutak, peregrinációk stb.) tudunk még.

közép-európai Habsburg főhercegek, a későbbi II. Rudolf császár és a későbbi spanyol-németalföldi kormányzó, Ernő⁸ kíséretében több évet töltött Madridban az 1560-as években.⁹

A közép-európai Habsburg-ág közvetítésével a Magyar Királyság¹⁰ egyre szorosabb politikai, gazdasági és kulturális kapcsolatokat épített ki a spanyol Habsburg világbirodalommal, ugyanakkor az ország geopolitikai helyzete következtében – szemben Lengyelországgal és a Cseh Királysággal, ahonnan jóval több nemes érkezett Németalföldre – Somogyi Márton életútja a 16–17. században jelen tudásunk szerint kivételesnek számított, mivel a nemesi migrációk és utazások száma és jelentősége eltörpült a gazdasági, hadi és kulturális kapcsolatok intenzitása mellett.

Somogyi neve a nemzetközi szakirodalomban több helyen felbukkan: a harmincéves háború (1618–1648) egyik legjelentősebb forráskiadványán, a *Documenta Bohemica*¹¹ kívül kiemelkedő cseh, spanyol és németalföldi kutatóknak – így Josef Polišenský,¹² José Eloy Hortal Muñoz¹³ vagy Dries Raeymaekers¹⁴ – a németalföldi Habsburg-udvarról szóló munkáiban. Az utóbbi évtizedben a cseh kutatás is intenzíven vizsgálta életútját, de szinte kizárólag a Franz von Dietrichstein¹⁵ bíborossal és morvaországi főúrral folytatott levelezése vonatkozásában.¹⁶ Kutatásunk során számos olyan adatot tártunk fel a madridi, brüsszeli és bécsi irat- és levéltárakban, melyek nem szerepelnek az említett forráskiadványokban és a szakirodalomban.

Egy árva fiú útja Brüsszelbe

Somogyi Márton – aki általában Martin Somogyként¹⁷ írta alá a nevét – születésének helye és ideje nem ismert. Levelezésében számos alkalommal utalt árvaságára, valamint arra, hogy rendkívül hálás a Dietrichstein családnak, amelynek udvartartásában felnőtt. 1620. évi bécsi bárói kinevezése a Magyar Királyság nemeseként említi.¹⁸ Ebben az időben féltucat Somogyi család élt a Magyar Királyság területén, és Márton (Martin) nem az ismertebb derghi vagy karcsai, hanem egy másik Somogyi família leszármazottja lehetett. Ennek tagjai 1587-ben kaptak nemesi levelet: Somogyi György, felesége, Erzsébet, valamint lányai: Anna és Erzsébet, illetve Ambrus és

8 Ausztriai Ernő (1553–1595) 1594–1595-ben Spanyol-Németalföld kormányzója.

9 Pálffy Miklós spanyol kapcsolatairól gazdag iratanyag maradt fenn Szlovákiában (erről más helyen fogunk részletesen írni). Lásd még: Fundárková–Pálffy, 2003; Almási, 2021.

10 Monostori, 2023.

11 A *Documenta Bohemica* az 1617–1631 között Franz von Dietrichstein bíborosnak írt, Brnóban őrzött, spanyol nyelvű leveleiből közölt részleteket: MZA RAD, 1909. A kötetben hol császári rezidensként, hol spanyol tanácsosként, hol magyar nemesként hivatkoznak rá.

12 Polišenský, 1972.

13 Hortal Muñoz, 2004, 2013.

14 Raeymaekers, 2013.

15 Franz von Dietrichstein (1570–1636) Olomouc érseke, Morávia kormányzója, bíboros.

16 Luska, 2021; Nováková, 2023. Fennmaradt néhány Dietrichstein által Somogyinak írt levél másolata is: ÖStA HHStA StAbt Spanien Diplomatische Korrespondenz 19–17 (Mappe 359) és 20–17 (Mappe 383).

17 Az angol nyelvű szakirodalomban: Martin de Somoghy.

18 ÖStA AVA Adel RAA 398.32.

fiai: Mátyás és Péter, továbbá Ambrus unokája, *Márton*.¹⁹ Tudunk egy erdélyi Somogyi (Simigianus) Ambrosiusról, aki 1590 és 1606 között az erdélyi Belső-Szolnok vármegye jegyzője volt, ezenkívül történetíró,²⁰ de ő 1564-ben született, ezért kizárható, hogy az unokája 1594-ben már apródként szolgált. Neve alapján a család Somogy megyéből menekülhetett – talán a török hódítás miatt – a megfogyatkozott területű Magyar Királyságba, sőt talán még tovább, Morvaországba.

Somogyi Márton valamelyik Dietrichstein családtaggal, Habsburg Ernő spanyol-németalföldi kormányzó kíséretének tagjaként kerülhetett Brüsszelbe, valószínűleg 1594-ben, amikor a főherceg Bécsből Brüsszelbe utazott. Ernő 1595 elején váratlanul elhunyt, és a legelső, jelenleg ismert forrás Somogyi Mártonról ehhez az eseményhez kapcsolódik. A haláleset után két héttel, más udvarnokokkal együtt kérte felvételét az újonnan kinevezett kormányzó, Albert (Ernő testvérének) udvartartásába.²¹ Az irat szerint apródként, majd udvarnokként (*gentilhombre de la casa*) szolgált Ernőt, és kérte előléptetését Albert közvetlen kíséretébe (*gentilhombre de la boca*). Utóbbiba az alacsonyabb rangú nemesek tartoztak, és a főudvarmester irányítása alatt álltak. Az arisztokraták jellemzően kamarási, étekgóji vagy más, magasabb tisztségeket láttak el.

Az Ernő udvartartásából áthelyezésüket kérelmezők listájának végére utólag beírt Somogyit egy bizonyos „spanyolországi Dietrichstein asszony” (*señora de Dietrichstein en España*): Margarita Folch de Cardona i Requesens (1535–1609) ajánlotta be Albert főherceg udvarába. Márpedig az ajánló személye garanciát jelentett a pozitív elbírálásra: a saját fiát, Maximilian von Dietrichsteint²² is az egyik legmagasabb méltósághoz (*sumiller de corps*, főkamarás) juttatta.

Margarita Cardona előkelő katalán családban született, apja szardíniai alkirály volt. Később Albert édesanyja, Habsburg Mária²³ német-római császárné és magyar királyné (II. Miksa császár felesége) egyik legbefolyásosabb udvarhölgye lett. 1553-ban feleségül ment az osztrák–morva főnemesi családból származó, magas rangú Habsburg-udvari tiszviselőhöz, főudvarmesterhez (1576–1590) és diplomatahoz, Adam von Dietrichsteinhez. Az ő gyermekük volt a már említett Franz von Dietrichstein, aki apja spanyolországi követsége idején, 1570-ben született Madridban. Margarita Cardona követte úrnőjét, Máriát, aki férje, II. Miksa halála (1576) után visszatért Madridba. V. Károly császár legidősebb lánya megőrizte befolyását, az özvegy császárnét nagy tisztelet övezte. Fia, a későbbi II. Rudolf császár a már említett Ernővel együtt II. Fülöp spanyol király udvarában nevelkedett részben éppen a Dietrichstein-Cardona család felügyelete alatt. Az egyre terebélyesedő klán a későbbi években kulcspozíciókat szerzett a spanyol Habsburg-udvarban.²⁴

19 Csergheő, 1894. IV. 589.

20 Uo., illetve Nagy, 1863. 294.

21 Memoria de los criados del serenísimo archiduque Ernesto que por haber quedado desacomodados piden a Su Alteza se sirva de ellos. Brüsszel, 1595. március 5. AGRB SEG, Varia 687, sf.

22 Maximilian von Dietrichstein (1569–1611) Albert főherceg főkamarása (1595–1598).

23 Habsburg Mária (1528–1603) osztrák főhercegnő és spanyol infánsnő, magyar királyné (1563–1576), német-római császárné (1564–1576).

24 A Cardona család és Margarita életére: Cruz Medina, 2009.

Franz von Dietrichstein a 17. század első évtizedeiben a közép-európai Habsburg Monarchia egyik legbefolyásosabb politikusává vált: volt a Habsburg Titkos Tanács elnöke és az osztrák örökös tartományok bíboros protektora is. Élete végéig megtartotta aktív kapcsolatait a Spanyol Monarchiával.²⁵

Somogyi Márton származásának feltérképezéséhez fontos adatokkal szolgál a Szlovák Nemzeti Levéltárban őrzött Pálffy családi iratanyag. Margarita de Cardona másik fia, Maximilian von Dietrichstein – a Krusics család révén²⁶ – rokonához, erdői Pálffy Miklós bárónak írt 1598. évi levelében ugyanis kiemelten foglalkozik Somogyi Mártonnal. Az osztrák–morva arisztokrata, aki 1595 és 1598 között Albert főherceg főkamaraosa volt, részletes latin nyelvű genealógiát (*linaje*) kért Pálffy-tól. Maximilian von Dietrichstein, mint a levélből kitűnik, azt gondolta, hogy Somogyi „Forcas Draquin” (Drághy Farkas?) unokaöccse, és Somogyi apja Pálffy Miklós feleségénél (Fugger Máriánál) szolgált. Azt is megtudjuk, hogy Somogyi (ismeretlen nevű) lánytestvérét egy spanyol nemes (akinek a nevét sajnos szintén nem adja meg), a Santiago lovagrend egyik tagja veszi feleségül.²⁷ A férjről Cardona asszony egyik levelében is olvashatunk egy (a fentinek némileg ellentmondó) adatot: 1601 februárjában az éppen vele együtt Spanyolországban tartózkodó Somogyi (immár) sógoráról azt írja, hogy a Calatrava lovagrend legfelső ügyésze (*procurador general*).²⁸

Üstökösszerű karrier, 1595–1607

Somogyi Márton pályája brüsszeli tartózkodása első öt-hat évében üstökösszerűen ívelt felfelé. Az előrehaladás okát jelenlegi ismereteink alapján nem tudjuk megmagyarázni. A gyors változást az udvarnok maga is érzékelte, mert amikor később, az 1620-as évektől jóval nehezebbé vált a további előrejutás, levelezésében egyre hangsúlyosabban jelent meg, hogy kevesebb kegyben részesül Dietrichsteintől és a főhercegektől. Legalábbis ő így érzékelte, és ezt idegen (*extranjero*) voltának és az abból származó nehézségeknek tudta be.

1596-ban, a kapitány halála után Albert mindkét személyi testőrsége, az alabárdosok (*alabarderos* vagy *halberdiers*) és az úgynevezett íjászok (*archeros* vagy *hartschiere*, valójában lándzsások) alkaptányává (*teniente de guarda de archeros y alabarderos*) nevezték ki Somogyit,²⁹ aki rövid ideig maga vezette mindkét testőrséget.³⁰ Ekkorra megkapta az 1595-ben igényelt *gentilhombre de la boca* titu-

25 González Cuerva, 2016.

26 Pálffy, 2003.

27 Maximilian von Dietrichstein Pálffy Miklósnak. Nikolsburg [Mikulov], 1598. június 25. SNA AÚP Arm. I. Lad. 3. Fasc. 8., f. 29r–v, itt 29r.

28 Margarita de Cardona Albert főhercegnek. Madrid, 1601. február 2. AGRB SEG, 533, f. 143r.

29 Raeymaekers, 2013. 89. A kapitány Pierre de Hennin-Liétard, Boussu grófja volt.

30 Az alabárdosokat egy korabeli szépművészeti alkotáson is megtekinthetjük. A világhírű festő, idősebb Jan Brueghel festményén (*Banquete de bodas presidido por los Archidukes*), amely Albertet és Izabellát ábrázolja egy falusi esküvőn alattvalói körében, tucatnyi alabárdos tűnik fel. A rendkívül részletgazdag alkotáson megítélésünk szerint szinte bizonyosan szerepel Somogyi Márton.

lust is.³¹ Végül az alabárdosok alkaptánya lett, tisztségét legalább 1626-ig megtartotta, és ebben a rangban igen jelentős összeget, 1500 forintot (544 dukátot) keresett havonta.³² Cardona asszony a kamarások közé is szerette volna bejuttatni.

Somogyi Márton valószínűleg (legalább) két ízben járt Spanyolországban is. Először 1599-ben utazott oda, bekerült ugyanis abba a szűk körbe, amely elkísérhette Albertet Brüsszelből a valenciai kettős esküvőre. Ekkor kötött házasságot Albert Izabellával, III. Fülöp spanyol király pedig Ausztriai Margittal. Utóbbi frigyből született IV. Fülöp spanyol király, valamint Anna, aki XIV. Lajost, a Napkirályt szülte, továbbá Mária Anna, III. Ferdinánd császár nagy hatalmú és befolyásos felesége.³³

Ezt követően Margarita de Cardona (Spanyolországból) és Albert (Brüsszelből) összehangolt akciót indítottak Lerma hercegének, III. Fülöp első miniszterének meggyőzésére, hogy Somogyit felvegyék a spanyol Calatrava lovagrendbe,³⁴ amit azonban nem sikerült elérni, és később sem, amikor 1618-ban Albert (Lerma halála után) újra próbálkozott.³⁵ 1603-ban Jülich hercegéhez utazott Somogyi diplomáciai küldetésben. 1607-ben németalföldi földbirtokos lett: Vichenet kastélya jutott a birtokába.

Diplomáciai utak, szolgálatok, 1607–1631

Somogyi pályája ezt követően is felfelé ívelt, de már nem olyan látványosan. Számos diplomáciai feladattal bízták meg. 1612 karácsonyán Morvaországban látogatta meg patrónusát, Dietrichsteint.³⁶ 1616-ban újra a Német-római Birodalom területén találjuk. 1621 körül lengyel könnyűlovasok fogadása alkalmával Bécsben tűnik fel.

Dietrichstein bíborosnak szóló leveleiben a rendkívül jól értesült Somogyi részletesen írt a harmincéves háború fejleményeiről, és rendszeresen vigasztalta a bíborost Bethlen Gábor erdélyi fejedelem magyarországi dűlásai és területszerzései miatt, melyek Dietrichstein birtokait közvetlenül is érintették. Amikor 1628-ban Bethlen Gábor unokaöccse, Péter európai peregrinációja keretében Brüsszelben

31 Hortal Muñoz, 2013. 1038.

32 Raeymaekers, 2013. 117. 67. j.

33 Francisco de Mendoza, Albert formálódó brüsszeli udvartartásának főudvarmestere 1596-ban említi Somogyit, mint aki el fogja kísérni a Brüsszelben tartózkodó főherceget spanyolországi útjára. RAH Colección Salazar y Castro 9–61. Az útra, Somogyi említésével lásd: AGR Manuscripts divers, 1859. sf.

34 Lásd Cardona ez ügyben Albertnek írt leveleit: AGRB SEG, 533, fols. 137r–156v, illetve Albert Brüsszelből ugyanekkor írt leveleit Lerma hercegének az ifjú Somogyi „növekedése” (*acrecimiento*), spanyolországi útja és a lovagrend ügyében: BNE Mss. 687, fol. 185. és 261. Érdekes, hogy a *Colección de documentos inéditos para la historia de España* 42. és 43. kötetében kiadták Albert főherceg Lerma hercegének írt ajánlóleveleit, de a Somogyi ügyében írtak hiányoznak.

35 Albert III. Fülöpnek. Brüsszel, 1618. december 24. AGRB SEG, 518, fols. 129v–130r (fogalmazvány). Nem tudunk róla, hogy megkapta volna, vagy hogy tárgyalták volna a kérelmet.

36 Schreiben des Erzherzogs Albert an Kaiser Matthias mit einer Empfehlung für den Truchsess und Leibtrabanten-Gardehauptmann Don Martin Somogy, der an das kaiserliche Hoflager reist (1612). ÖStA HHStA LA Belgien Belgische Korrespondenz 9-1-48.

járt, Izabella kormányzó – a kor szokásai szerint – ünnepélyesen fogadta őt,³⁷ erről Márton is beszámolt a bíborosnak.

Dietrichstein bíboros megbízottjaként Somogyi számos kulcsfontosságú feladatot kapott. Neki kellett továbbítani a bíboros lánytestvérének, Beatriz de Cardona y Dietrichsteinnek, Mondéjar márkinéjának írt leveleit Brüsszelbe, majd a válaszokat Morvaországba. Leveleket kellett átadnia Izabellának és más személyeknek, például Octavio Viscontinak, Albert főlovászmesterének és egy esetben festőt találnia Dietrichsteinnek.

Somogyi Márton 1620-ban Albert főherceg ajánlására II. Ferdinándtól Bécsben bárói címet kapott, és „el barón de Somogyi” lett.³⁸ A leveleiből kiolvasható állandó elégedetlenségének és a rossz anyagi helyzetére való rendszeres panaszkodásnak valós alapja volt. Noha Albert megígényelte neki II. Ferdinándtól a pohárnokságot, egy 1622. évi levele arról tanúskodik, hogy az erről szóló pátenst még nem kapta meg.³⁹ Egy 1626. évi, Madridban őrzött irat szerint a fizetéséből 912 escudóval tartoztak neki.⁴⁰

Az 1620-as évek közepén Somogyi egyik Dietrichsteinnek írt levelében Izabellát is azzal vádolta, hogy elfelejtette őt. A bíboros igyekezett segíteni neki, 1627-ben írt Izabellának, Octavio Viscontinak és a híres hadvezérnek, Ambrogio Spinolának⁴¹ is Somogyi ügyében. Ugyanakkor Somogyi arra is gondolt, hogy elhagyja Brüsszelt. Először azt kérte Dietrichsteintől, járjon közbe annak érdekében, hogy helyezték át az 1624-ben váratlanul elhunyt Károly főherceg udvarába, majd ahhoz kérte Dietrichstein támogatását, hogy a későbbi III. Ferdinánd császár udvartartásába helyezték át. Nem valószínű, hogy a bíboros bármi érdemlegeset tett volna Somogyi érdekében, mivel elveszíthette volna egyik legfontosabb spanyol-német-alföldi bizalmi emberét.⁴²

Somogyi iskolázottságáról nem találtunk ez ideig forrást, ám minden bizonynyal műveltsége nem maradt el a németalföldi nemesek szintjétől. Ezt mutatja egy különleges és kultúrtörténeti szempontból is jelentős fontosságú adat. Somogyi 1620-ban küldött egy példányt Franz von Dietrichsteinnek Cervantes *Don Quijoté*-jének 1615-ben, Brüsszelben is kiadott második részéből. A bíborost a cseh kutatás a spanyol aranykori óriás egyik első csehországi olvasójának tartja.⁴³ Somogyi szoros kapcsolatban állt a brüsszeli színházi élet egyik alakjával, a drámaszerző és költő Diego Muxet de Solísszal, aki tíz évvel korábban Spanyolországban belekeveredett a Lope de Vega és Cervantes közötti irodalmi vitába, és aki később egy időre maga is Morvaországba utazott Dietrichsteinhez. Művei 1626. évi brüsszeli kiadásának

37 Az út háttéréről: Hámori Nagy, 2015.

38 Somogy Martin an Erzherzog Albrecht. Zusicherung der Berücksichtigung seiner Empfehlung (1620). ÖStA HHStA Reichshofrat (RHR) Grat Feud Promotoriales 5-92.

39 Nováková, 2023. 147–148.

40 IV. Fülöp Izabellának. 1626. február 21. AHN Estado, Libro 260. fol. 51v. (Copiador de reales despachos concediendo mercedes en el Norte, Flandes.)

41 Ambrogio Spinola (1569–1630) genovai hadvezér 1602-től haláláig a Spanyol Monarchia szolgálatában állt.

42 Nováková, 2023. 147–148.

43 Polišenský, 1972.

előszavában jelezte, hogy Somogyi báró javaslatára döntött úgy, hogy könyvét Dietrichstein bíborosnak ajánlja.⁴⁴

Földbirtokok és leszármazottak

Somogyi Mártonnak nemcsak tisztségei és megbízatásai gyarapodtak, hanem sorra növelte Németalföldön földbirtokait is. 1607-ben a Brüsszeltől mintegy 40 kilométerre, délkeletre fekvő Vichenet kastélya került a birtokába, az 1620-as években a namuri Bothey falu földesura lett. IV. Fülöp spanyol király mint Namur őrgórfja zálogosította el neki az itteni uradalmat. Sajnos a Namuri Tartományi Levéltárban egyelőre nem találtunk érdemi adatokat életéről.⁴⁵ 1629-ben a morvaországi Štáblovicében kapott Dietrichsteintől birtokadományt.⁴⁶

Antoine de Brant, akinek a családja 1550 óta birtokolta a vichenet-i kastélyt, 1607. július 27-én adta el azt Somogyinak. Somogyi halála után, 1633. október 4-én felesége, az ismeretlen származású Barbara de Weyd kapta meg a haszonélvezeti jogot. Somogyinak két leánya volt, az egyik, akinek a neve nem maradt fent, Guillaume-Arnoul de Romrée-hez ment feleségül, aki utóbb Vichenet ura lett 1657-ben. Érdekesség, hogy Guillaume is az alabárdosok testőrségének alkapitánya volt, talán éppen Somogyi befolyására léptették elő. Vichenet jelenleg is a Romrée család tulajdona.

IV. Fülöp spanyol király 1626. október 31-én zálogosította el Bothey falut Somogyi Mártonnak, akinek másik lánya, Anna végrendeletében unokaöccsére, Emmanuel-François de Romrée-re hagyományozta azt (1662. június 20.). A birtokot egészen 1727-ig a Romrée család kezelte.⁴⁷

Somogyi Márton 1631 augusztusában írta eddig ismert utolsó levelét Dietrichstein bíborosnak. Izabella kormányzó ugyanezen év áprilisában hosszan megemlékezett II. Ferdinándnak Somogyi szolgálatairól.⁴⁸ Következésképpen valamikor 1631 második fele és 1633 közepe között hunyt el. Úgy tűnik, nem volt fiúutóda. Somogyi Márton egyik kései leányági leszármazottja, Charles de Romrée de Vichenet (1884–1957) belga diplomataként részt vett az első világháborút követő párizsi béketárgyalásokon, később Madridban is teljesített szolgálatot, a második világháború után pedig a belga külügyminisztérium főtitkára lett. Az ő leánya, Marie – írói nevén Sophie Deroisin – neves belga író nő 1994-ben hunyt el. Somogyi leszármazottjai ismereteink szerint ma is élnek Belgiumban. Megpróbáltuk felvenni

44 Muxet de Solís, 1626.

45 AGR AN Fonds de Corroy-Le-Chateau, 1647.; Échevinages, 7987; Archives de la communauté de Vichenet, 2254.

46 Pilnáček, 1996. 1088.

47 Az adatokra: *Annale*, 1895–1898; Toussaint, 1980. Egy-két sorban Gembloux város honlapja is megemlíti Somogyit (www.gembloux.be) Bothey és Bossière településrészek kapcsán.

48 Izabella II. Ferdinándnak. Brüsszel, 1631. április 18. ÖStA HHStA LA Belgien Belgische Korrespondenz 40, f. 243v.

velük a kapcsolatot, illetve megtudni, hogy megmaradt-e esetleg családi levéltára, de ez ideig nem jártunk sikerrel.

Zárszó

Somogyi Márton életének forrásai Ausztriában, Spanyolországban, Belgiumban és Csehországban találhatóak, a kutatás azonban minden bizonnyal újabb dokumentumokra lel még Franciaországban és a történeti Magyarország területén is. Magyar nyelvű, tőle származó iratot eddig még nem találtunk, és nem tudhatjuk biztosan, beszélt-e magyarul (amit az is befolyásolhatott, hogy mikor jutott árvaságra, és mikor került el Magyarországról). Ami bizonyos: a brüsszeli spanyol Habsburg-udvarban, a Coudenberg-palotában évtizedekig bejáratos volt a főhercegi-kormányzói eseményekre, és első kézből értesült egy világbirodalom irányításának nehézségeiről. A messzi földön született nemesember bizonyosan érdeklődéssel olvasta vagy hallotta Don Quijote de la Mancha és Sancho Panza történetét, már csak azért is, mert ő maga is többször járt azon a szélmalmokkal teli vidéken.

Csak hipotéziseink lehetnek a Somogyit övező tisztelet okairól. Cardona asszony és mindkét fia kivételes energiával támogatta, Albert főherceg legalább háromszor írt Madridba az érdekében. Dietrichstein bíboros 1612 karácsonyán a Somogyi iránt érzett őszinte szeretetéről számolt be Morvaországból Albertnek. Izabella, az akkor már 65 év körüli kormányzó hosszan dicsérte őt II. Ferdinánd császárnak 1631-ben. A testőrkapitányt mindannyian belső emberüknek, sőt szinte „családtagnak” tekintették. Ennek pontos okát és hátterét nem ismerjük. Talán árvasága, talán egyszerűen a személyisége, talán a kinézete, illetve minden bizonnyal a tehetsége, különleges szolgálatai állhattak ennek háttérében. Az bizonyos, hogy Németalföldön még a különböző nemzetekből származó, válogatott nemesek között is megállta a helyét. Hűségéhez nem férhetett kétség: Magyarországról Brüsszelbe kerülve közel negyven évet töltött a Habsburg-dinasztia szolgálatában.

Forrás- és irodalomjegyzék

1. Kiadatlan források lelőhelye

AGR = Archives générales du Royaume, Bruxelles

AN = Archives de l'État à Namur

SEA = Secrétairerie d'État et de Guerre

AHN = Archivo Histórico Nacional, Madrid

BNE = Biblioteca Nacional de España, Madrid

MZA = Moravský zemský archiv, Brno

RAD = Rodinný archiv Ditrichštejnů

ÖStA = Österreichisches Staatsarchiv, Wien

AVA = Allgemeines Verwaltungsarchiv

HHStA = Haus-, Hof- und Staatsarchiv

RAH = Real Academia de la Historia, Madrid

SNA = Slovenský národný archív, Bratislava

AÚP = Ústredný pálfyovský archív

2. Kiadott források és szakirodalom

Almási

2021 Almási, Gábor: Educating the Christian Prince for Learning and Peace: The Cases of Archdukes Rudolf and Ernst in Spain (1564–1571). In: *Central European Cultures*, 1. (2021) 1. sz. 2–43. DOI: <https://doi.org/10.47075/CEC.2021-1.01>.

Annale

1895–1898 *Annale de la société archéologique de Namur*. Tome 22. Namur, 1895–1898.

Colección de documentos

1863 *Colección de documentos inéditos para la historia de España*. Tomo 42–43. Ed.: Fernández de Navarrete, Martí – Pidal, Pedro José et al. Madrid, 1863.

Cruz Medina

2009 Cruz Medina, Vanessa Margarita de: Cardona y sus hijas, damas entre Madrid y el Imperio: In: *Las relaciones discretas entre las Monarquías Hispana y Portuguesa. Las Casas de las Reinas (siglos XV–XIX)*. Coord.: Martínez, Millán José – Marçal Lourenço, Maria Paula. Madrid, 2009. vol. II. 1267–1300.

Csergheő

1894 Csergheő, Géza: *Der Adel von Ungarn samt den Nebenländern der St. Stephanskronen*. I–IV. Nürnberg, 1894.

Documenta Bohemica

1971–1981 *Documenta Bohemica bellum tricennale illustrantia*. I–VII. Ed.: Polišíenský, Josef V. et al. Praha, 1971–1981.

Duerloo

2012 Duerloo, Luc: *Dynasty and Piety: Archduke Albert (1598–1621) and Habsburg Political Culture in an Age of Religious Wars*. Farnham, 2012.

Fundárková–Pálffy

2003 *Pálfióvci v novoveku. Vzostup významného uhorského šľachtického rodu*. Zost.: Fundárková, Anna – Pálffy, Géza. Bratislava–Bp., 2003.

González Cuerva

2016 González Cuerva, Rubén: La forma de lo informal. Los agentes del cardenal Dietrichstein. In: *El príncipe, la corte y sus reinos: agentes y prácticas de gobierno en el mundo hispano (ss. XIV–XVIII)*. Coord.: Nieva Ocampo, Guillermo – Navarro, Andrea Mariana – González Cuerva, Rubén. Tucumán, 2016. 253–276.

Hámori Nagy

2015 Hámori Nagy Zsuzsanna: Francia követjelentések Bethlen Péter brüsszeli és velencei tartózkodásáról. In: *Lymbus. Magyarágtudományi Forrásközlemények*, 12. (2015) 57–65.

Hortal Muñoz

2004 Hortal Muñoz, José Eloy: La casa del archiduque Ernesto durante su gobierno en los Países Bajos (1593–1595). In: *La monarquía de las naciones. Patria, nación y naturaleza en la monarquía de España*. Coord.: García García, Bernardo José – Álvarez-Ossorio Alvariano, Antonio. Madrid, 2004. 193–214.

2013 Hortal Muñoz, José Eloy: The Household of Archduke Albert of Austria from His Election as Governor of the Habsburg Netherlands until His Investiture as Sovereign Prince of the Low Countries (1595–1598). In: *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, 91. (2013) 1011–1055.

Luska

2021 Luska, Stanislav: Las redes de información del cardenal Francisco de Dietrichstein en el imperio español. In: *Tiempos Modernos*, 42. (2021) 321–340.

Monostori

2019 Monostori Tibor: Egy magyar arisztokrata Spanyol-Németalföldön a Flandriai Hadsegreg szolgálatában. Forgách Péter koronaőr lovasezredének szerződötetése 1637-ben. In: *Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények*, 15. (2019) 157–174.

2020 Monostori Tibor: Tündérmese. Egy magyar apród rendkívüli karrierje Habsburg Németalföldön a lovagrend kapujáig. In: *Újkor.hu*, 2020. április 5. <https://ujkor.hu/content/tundermese-egy-magyar-aprod-rendkivuli-karrierje-habsburg-nemetalfoldon-lovagrend-kapujaig>.

2023 Monostori, Tibor: Hungaria Hispanica: Resilient Hungary and Its Integration into the Spanish Habsburg System, 1558–1648. In: *Resilience and Recovery at Royal Courts, 1200–1840*. Eds.: Persson, Fabian – Price, Munro – Recca, Cinzia. London, 2023. 21–40.

Monostori–Smid

2022 Monostori Tibor – Smid Bernadett: Magyarok a spanyol inkvizíció előtt a 16–18. században. Egy kutatási projekt és adatbázis-építés első lépései. In: *Világtörténet*, 12. (44.) (2022) 3. sz. 501–516.

Muxet de Solís

1626 Muxet de Solís, Diego: *Comedias humanas y divinas, y rimas morales*. Bruselas, 1626.

Nagy

1863 Nagy Iván: *Magyarország családai. Címerekkel és nemzékrendi táblákkal*. 10. kötet. Pest, 1863.

Nováková

2023 Nováková, Anna: Comunicar novedades, representar al patrón y disfrutar de mercedes. Los informadores del cardenal Francisco de Dietrichstein en Flandes. In: *Libros de la Corte*, 15. (2023) 26. sz. 127–155. DOI: <https://doi.org/10.15366/ldc2023.15.26.006>.

Pálffy

2003 Pálffy Géza: A Pálffy család felemelkedése a 16. században. In: *Pálfiovcí v novoveku. Vzostup významného uhorského šľachtického rodu. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 20. mája 2003*. Zost.: Fundárková, Anna – Pálffy, Géza. Bratislava–Bp., 2003. 17–36.

Pilnáček

1996 Pilnáček, Josef: *Rody starého Slezska*. Vol. IV. Š–Ž. Brno, 1996.

Polišenský

1972 Polišenský, Josef: Hispania de 1614 en la Biblioteca de los Dietrichstein de Mikulov. In: *Ibero-Americana Pragensia*, 6. (1972) 199–203.

Raeymaekers

2013 Raeymaekers, Dries: *One Foot in the Palace. The Habsburg Court of Brussels and the Politics of Access in the Reign of Albert and Isabella, 1598–1621*. Leuven, 2013.

Toussaint

1980 Toussaint, Joseph: *La nouvelle commune de Gembloux*. Gembloux, 1980.

TIBOR MONOSTORI

THE STORY OF AN ORPHAN CHILD FROM HUNGARY
BECOMING A BODYGUARD OFFICER AND ESTATE-OWNER
IN THE SPANISH LOW COUNTRIES

THE CAREER OF MÁRTON SOMOGYI, 1594–1631

At the end of the 16th century, Martin Somogyi, a Hungarian orphan of noble origins, became a close confidant of the Austrian and Spanish archdukes Albert and Isabella, governors of the Spanish Netherlands and vice-captain of their bodyguards. Some decades later, Somogyi was perhaps one of the first Hungarian readers of Miguel de Cervantes and his Don Quijote, and he was in touch with several key members of the Brussels government. In between his youth and death his talent as well as the insistence and lobbying of two powerful noble dynasties (several members of the Cardona and Dietrichstein families) flew him up the ranks, and granted him estates, important and delicate diplomatic tasks and courtly services.

CONTENTS

Noble Emigrations in Europe in the Early Modern History (Ferenc Tóth)	331
---	-----

Studies

Zsuzsanna Hámori Nagy: Three “Sarmatian Odysseus”: The Łaski Brothers in the Service of European Rulers	335
---	-----

Özkan Bardakçı: Loyalty, Clientelism and Individual Ambition: A Typology of Noble Mobility in the Long Turkish War	369
--	-----

Tibor Monostori: The Story of an Orphan Child from Hungary Becoming a Bodyguard Officer and Estate-Owner in the Spanish Low Countries: The Career of Márton Somogyi, 1594–1631	399
--	-----

Kálmán Mészáros: “A Young Man of Proven Loyalty and Secrecy”: János Ilosvay, the Prince’s Armor Bearer and Companion in Exile	411
---	-----

Géza Szász: Emigrate, Travel, Assert Yourself: Speeches of French Noble Emigrants in the 18 th Century	431
---	-----

Eyewitness

László Takács: An Irish Nobleman’s Account of Fighting the Turks in 1683: Letters of Francis Taaffe	447
---	-----

Book Reviews

Kálmán Thaly’s Famous Work in French (Jean-Charles Daumy)	467
---	-----

The Migration of Nobility and Ideas in Europe in the 17 th –19 th Centuries (Clément Monseigne)	470
---	-----

The History of Portugal and Brazil in the Light of the “Atlantis Dream” (Viktória Semsey)	473
---	-----

Damage and Victims: The Cost of Gabriele D’Annunzio’s Enterprise in Fiume (Ágnes Ordasi)	477
--	-----

Ára: 800 Ft
Előfizetőknek: 600 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél,
vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2024. évi megjelentetését
a Magyar Tudományos Akadémia támogatja.

MTA MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

**HUN
REN**

BÖLCSESZETTUDOMÁNYI
KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET